

**Audiodescripció i Subtitulació per a Sords**

Codi: 43768

Crèdits: 9

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
4315982 Traducció Audiovisual	OB	0	1

**Professor de contacte**

Nom: Cristobal Cabeza Caceres

Correu electrònic: Cristobal.Cabeza@uab.cat

**Utilització d'idiomes a l'assignatura**

Llengua vehicular majoritària: espanyol (spa)

**Prerequisits**

En cas de cursar el màster per via lenta, cal haver fet el mòdul de Doblatge i Subtitulació abans de cursar el d'Audiodescripció i Subtitulació per a Sords.

**Objectius**

\*Conèixer la història i el context legal a Catalunya, Espanya i Europa en matèria de subtitulació per a sords i d'audiodescripció

\*Conèixer la realitat de l'usuari

\*Comprendre i analitzar productes audiovisuals de diversa mena

\*Documentar-se

\*Fer subtítols per a sords i audiodescripcions de diversos tipus amb els registres corresponents

\*Dominar el programari, les tècniques i les característiques dels subtítols per a sords i de l'audiodescripció

**Competències**

- Analitzar críticament els aspectes estructurals i temàtics de guions cinematogràfics.
- Demostrar una actitud i un comportament ètics actuant d'acord amb els principis deontològics de la professió.
- Distingir les diferents modalitats i els gèneres textuais de la traducció audiovisual i l'accessibilitat als mitjans i les seves característiques.
- Dominar estratègies de correcció, revisió lingüística i postedició dels productes audiovisuals.
- Gestionar projectes de traducció audiovisual, d'accessibilitat i de localització multimèdia, de webs i de videojocs
- Reconèixer els problemes de traducció específics de les diferents modalitats de productes audiovisuals i aplicar els coneixements adquirits per resoldre'ls.
- Tenir les habilitats d'aprenentatge que permetin continuar estudiant de manera principalment autònoma o autodirigida.
- Traduir i fer accessibles productes audiovisuals, productes multimèdia, webs, videojocs i aplicacions informàtiques.
- Utilitzar els programes informàtics específics per traduir i fer accessibles productes audiovisuals, productes multimèdia i videojocs.

**Resultats d'aprenentatge**

1. Adquirir pràctica en els processos de subtitulació per a sords i elaboració de guions per a audiodescripcions.

2. Analitzar el producte cinematogràfic per valorar quins elements s'han d'incloure en l'audiodescripció.
3. Demostrar una actitud i un comportament ètics actuant d'acord amb els principis deontològics de la professió.
4. Fer subtítolacions per a sords i audiodescripcions que compleixin les normes i els estàndards professionals de la indústria.
5. Identificar els principals reptes de l'accessibilitat als mitjans.
6. Identificar i corregir errors en productes subtítolats per a sords i audiodescripcions.
7. Liderar i treballar en equips d'accessibilitat als mitjans.
8. Reconèixer els aspectes econòmics i professionals de la indústria de l'accessibilitat.
9. Reconèixer les principals característiques de la subtítolació per a sords.
10. Reconèixer les principals característiques de l'audiodescripció.
11. Resoldre problemes relacionats amb la identificació del parlant i la descripció de sons en la subtítolació per a sords.
12. Resoldre problemes relacionats amb la identificació dels personatges i la descripció de les accions d'un producte audiovisual que s'ha d'audiodescriure.
13. Tenir les habilitats d'aprenentatge que permetin continuar estudiant de manera principalment autònoma o autodirigida.
14. Utilitzar programes per fer audiodescripcions.
15. Utilitzar programes per fer subtítolacions per a sords.

## Continguts

### Audiodescripció

Bloc introductori

- Què és l'AD. Història de l'AD.
- Usuaris i expectatives.
- Normatives i lleis.
- Audiodescripció de crèdits i logos.

Bloque teórico-práctico.

- Audiodescripció de personatges
- Audiodescripció d'accions lineals.
- Audiodescripció d'accions no lineals.
- Audiodescripció d'accions complexes.
- Audiodescripció d'accions complexes.
- Pràctica general: AD de productes infantils
- Pràctica general: AD de continguts humorístics i sexuals
- Pràctica general: AD del principi d'una pel·lícula
- AD d'arts escèniques (teatre i òpera)
- Mercat laboral

### Subtítolació per a sords

Bloc introductori

- El subtítol per a sords: definició, orígens i tipus de subtítols
- Els subtítols per a sords a Espanya: panorama estatal i panorama autonòmic
- Lleis, normes i iniciatives que ajuden a eliminar barreres
- El receptor sord
- La pràctica subtítoladora per a deficients auditiu: dimensió tècnica
- La pràctica subtítoladora per a deficients auditiu: dimensió ortotipogràfica

Bloc teoricopràctic

- El mètode de treball dels SPS
- La velocitat de lectura i la reducció en SPS
- La identificació dels personatges i les didascàlies
- Els sons i la música
- Els productes per a un públic infantil
- Els documentals doblats o amb veus superposades

- Els aspectes lingüístics dels SPS en productes col·loquials i còmics
- Altres tipus de productes
- El món laboral

## Metodologia

S'utilitza una metodologia activa amb activitats de diversos tipus. S'utilitzen els instruments del Campus Virtual de la UAB per a la versió presencial i les aules Moodle per a l'entorn virtual d'ensenyament i aprenentatge.

Metodologies possibles:

- Realització de tasques d'audiodescripció i subtitulació per a sords
- Realització de projectes de audiodescripció i subtitulació per a sords
- Resolució d'exercicis
- Presentacions de treballs individuals/en grup
- Debats (presencials o en fòrums)
- Tècniques d'aprenentatge cooperatiu

Les activitats didàctiques s'organitzen en tres blocs, segons el grau de autonomia requerit de l'estudiant:

- Activitats dirigides: requereix l'adrecció d'un professor.
- Activitats supervisades: requereix la supervisió més o menys puntual d'un professor.
- Activitats autònomes: l'estudiant s'organitza el temps i l'esforç de manera autònoma (individualment o en grup).

## Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
<b>Tipus: Dirigides</b>			
Anàlisi crítica de productes	12	0,48	2, 5, 6, 9, 10, 13
Correcció d'activitats	15	0,6	1, 5, 6, 11, 12, 13
Exposició de continguts teòrics	15	0,6	2, 5, 9, 10
<b>Tipus: Supervisades</b>			
Debats i activitats de reflexió sobre aspectes rellevants	10	0,4	2, 3, 5, 6, 9, 10, 13
Exposició d'anàlisis crítiques de productes i reflexió conjunta	10	0,4	2, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 13
Preparació d'exercicis i treballs	10	0,4	1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15
<b>Tipus: Autònomes</b>			
Treball autònom (exercicis amb programari, anàlisis de productes, documentació, preparació d'exposicions orals/virtuals, correccions, lectura de bibliografia, etc.)	153	6,12	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15

## Avaluació

La informació sobre l'avaluació, el tipus d'activitats d'avaluació i el seu pes sobre l'assignatura és a títol orientatiu. El professor responsable de l'assignatura la concretarà en començar-ne a impartir la docència.

#### **Normativa FTI de recuperació d'activitats avaluable en el cas d'un 'no avaluable' o d'un 'suspens' (COAT FTI, 09/06/2010)**

1. Es considera un 'no avaluable' quan l'alumne no s'ha presentat al 75% de les activitats avaluable.[vid. 2]

1.1. Cada professor (o grup de professors en el cas de les assignatures amb més d'un grup) determinarà la recuperació d'activitats avaluable la guia de l'assignatura i farà constar el mecanisme per assolir-la.

1.2. El mateix criteri s'aplicarà a tots els grups d'una assignatura.

2. Només es podrà recuperar nota en els casos següents:

2.1. Quan, de manera justificada, l'alumne no s'hagi presentat al 25 - 30% de les activitats avaluable;

2.2. Quan la nota final, incloent-hi la nota per a la competència clau de l'assignatura, prèvia a l'acta sigui entre un 4 i un 4,9.

2.3. En tots dos casos l'estudiant es presentarà exclusivament a les activitats o proves no presentades o suspeses.

2.4. En assignatures on s'ha d'aconseguir una nota mínima en unes proves determinades (per exemple, per assegurar el nivell mínim d'una competència o habilitat d'idioma) l'alumne haurà d'assolir la corresponent nota mínima estipulada per obtenir la qualificació d'aprobat (5.0) en la nota final. (Per a totes les assignatures:) Es mantindrà el mateix criteri d'avaluació i còmput de nota final .

3. S'exclouen de la recuperació de nota les avaluacions vinculades a un treball acadèmic i/o professional dirigit de durada semestral o anual.

4. S'exclouen de la recuperació de nota les proves suspeses per còpia o plagi.

5. Una vegada superats l'assignatura o el mòdul, aquests no podran ser objecte d'una nova avaluació.

6. En cap cas es podrà recuperar nota mitjançant una prova final equivalent al 100% de la nota.

En cas que es produeixin diverses irregularitats en les activitats d'avaluació d'una mateixa assignatura, la qualificació final d'aquesta assignatura serà 0. S'exclouen de la recuperació de nota les proves suspeses per còpia o plagi.

Es considera com a "còpia" un treball que reproduïx tot o gran part del treball d'un/ altre/a company/a, i com a "plagi" el fet de presentar part o tot un text d'un autor com a propi, és a dir, sense citar-ne les fonts, sigui publicat en paper o en forma digital a Internet. La còpia i el plagi són robatoris intel·lectuals i, per tant, constitueixen una falta que serà sancionada amb la nota "zero". En el cas de còpia entre dos alumnes, si no es pot saber qui ha copiat qui, s'aplicarà la sanció a tots dos alumnes.

## **Activitats d'avaluació**

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
1. Participació activa (exercicis, fòrums)	15	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15
2. Treball en grup	15	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13
3. Encàrrec	30	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15
4. Encàrrec final	40	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15

## **Bibliografia**

BITRA: [https://aplicacionesua.cpd.ua.es/tra\\_int/usu/buscar.asp](https://aplicacionesua.cpd.ua.es/tra_int/usu/buscar.asp)

**Bibliografia sobre Audiodescripció**

- AENOR (2005): "Norma UNE: 153020. Audiodescripción para personas con discapacidad visual. Requisitos para la audiodescripción y elaboración de audioguías". Madrid: AENOR.
- Ballester, Ana. 2007. "Directores en la sombra: personajes y su caracterización en el guión audiodescrito de Todo sobre mi madre (1999)". In Catalina Jiménez (Ed.) Traducción y accesibilidad. Subtitulación para Sordos y audiodescripción para ciegos: nuevas modalidades de Traducción Audiovisual. Frankfurt: Peter Lang: 133- 152.
- Benecke, Bernd (2004): "Audio-Description". Meta 49 (1): 78-80.
- Benecke, Bernd & Elmar Dosch (2004) Wenn aus Bildern Worte werden. Munich: Bayerischer Rundfunk.
- Benecke, Bernd (2007): "Audiodescription: The race between costs und quality". In: Leipziger Studien zur angewandten Linguistik und Translatologie, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien,
- Benecke, Bernd (2007): "Audio Description: Phenomena of Information Sequencing". MUTRA.  
[http://www.euroconferences.info/proceedings/2007\\_Proceedings/2007\\_Benecke\\_Bernd.pdf](http://www.euroconferences.info/proceedings/2007_Proceedings/2007_Benecke_Bernd.pdf)
- Benecke, Bernd (en prensa): "Audio Description - The Art of Translating the Image" In: Zybatow, Lew (en prensa) Forum Translationswissenschaft 8, Frankfurt/New York: Peter Lang.
- Benecke, Bernd (en prensa): "Audio Description and Translation" in Rogers,
- Margret/Braun, Sabine (en prensa): Audiodescription. Amsterdam: Benjamins.
- Bourne, Julian (2007): "El impacto de las directrices ITC en el estilo de cuatro guiones AD en inglés". In Catalina Jiménez (Ed.) Traducción y accesibilidad. Subtitulación para Sordos y audiodescripción para ciegos:nuevas modalidades de Traducción Audiovisual. Frankfurt: Peter Lang: 179-198.
- Bourne, Julian & Catalina Jiménez (2007). "From the Visual to the Verbal in Two Languages: a Contrastive Analysis of the Audio Description of The Hours in English and Spanish". In Díaz Cintas, Jorge; Pilar Orero & Aline Remael (eds). Media for All: Subtitling for the Deaf, Audio Description and Sign Language. Amsterdam: Rodopi: 175-188.
- Braun, Sabine (2008): "Audio Description from a discourse perspective: a socially relevant framework for research and training". LANS 6: 357-372.
- Cabeza-Cáceres, Cristóbal (2013). Audiodescripció i recepció: efecte de la velocitat de narració, l'entonació i l'explicitació en la comprensió fílmica. Tesis doctoral no publicada, Departament de Traducció i d'Interpretació, UAB.
- Díaz Cintas, Jorge Pilar Orero & Aline Remael (eds) (2007a) Media for All: Subtitling for the Deaf, Audio Description and Sign Language. Amsterdam: Rodopi.
- FIX, Ulla (Hg.) (2005). Hörfilm. Bildkompensation durch Sprache, Erich Schmidt Verlag.
- Hyks, Veronika (2005) "Audio Description and Translation. Two related but different skills". Translating Today 4: 6-8.
- Hyks, Veronika (2006) "Translation versus origination, creativity within limits". In Media and the Languages 2006  
[http://www.languages-media.com/lang\\_media\\_2006/protected/Veronika\\_Hyks.pdf](http://www.languages-media.com/lang_media_2006/protected/Veronika_Hyks.pdf)
- Jiménez Hurtado, Catalina (2007): "De imágenes a palabras: la audiodescripción como una nueva modalidad de traducción y de representación del conocimiento", en Gerd Wotjak, Quo vadis Translatologie? Leipzig: Frank und Timme: 143-160.
- Jiménez Hurtado, Catalina (2007b): "Una gramática local del guión audiodescrito. Desde la semántica a la pragmática de un nuevo tipo de traducción". In Catalina Jiménez (Ed.) Traducción y accesibilidad. Subtitulación para Sordos y audiodescripción para ciegos: nuevas modalidades de Traducción Audiovisual. Frankfurt: Peter Lang: 55- 80.
- Jiménez Hurtado, Catalina (2008): "La Audiodescripción desde la representación del conocimiento general. Configuración semántica de una gramática local del texto audiodescrito". LANS 6: 345-356.
- Matamala, Anna (2005): "Live Audio Description in Catalonia". Translating Today 4: 9-11.
- Matamala, Anna (2006) "La accesibilidad en los medios: aspectos lingüísticos y retos de formación". In Ricardo Perez-Amat y Álvaro Pérez-Ugena (Eds.) Sociedad, integración y televisión en España Madrid: Laberinto: 293- 306.
- Matamala, Anna (2007) "Audiodescription in Catalonia". Translation Watch Quarterly Volume 3 Issue 2: 37-48.

- Matamala, A. (2007) "La audiodescripción en directo", In Catalina Jiménez (Ed.) Traducción y accesibilidad. Subtitulación para Sordos y audiodescripción para ciegos: nuevas modalidades de Traducción Audiovisual. Frankfurt: Peter Lang: 121-132.
- Matamala, Anna & Pilar Orero (en prensa c): "L'accessibilitat a Televisió de Catalunya: parlem amb Rosa Vallverdú, directora del departament de Subtitulació de TVC." Quaderns de Traducció 16..
- Orero, Pilar (2005c): "Audio Description: Professional Recognition, Practice and Standards in Spain". Translation Watch Quarterly, 1: 7-18.
- Orero, Pilar (2007a): "Jorge Arandes, Audio description pioneer". JosTrans 7: 190-194.
- Orero, Pilar (2007b): "Sampling audio description in Europe". In Díaz Cintas, Jorge; Pilar Orero & Aline Remael (eds) Media for All: Subtitling for the Deaf, Audio Description and Sign Language. Amsterdam: Rodopi: 111-125.
- Orero, Pilar (2007c): "¿Quién hará la audiodescripción comercial en España? El futuro perfil del descriptor." In Catalina Jiménez (Ed.) Traducción y accesibilidad. Subtitulación para Sordos y audiodescripción para ciegos: nuevas modalidades de Traducción Audiovisual. Frankfurt: Peter Lang: 111-120.
- Orero, Pilar & Steve Wharton (2007) "The Audio Description of a Spanish Phenomenon: Torrente". JosTrans 7: 164-178.
- Orero, Pilar, Pereira Ana & Francisco Utray (2007): "Visión histórica de la accesibilidad en los medios en España". Trans. 31-43.
- Pujol, Joaquim & Pilar Orero (2007): "Audio description precursors: Ekphrasis, film narrators and radio journalists". Translation Watch Quarterly 3 (2): 49-60.
- Remael, Aline (2005). Audio description for recorded TV, Cinema and DVD. An Experimental stylesheet for teaching purposes. [www.hivt.be](http://www.hivt.be)
- Remael, Aline (2006): "Audio Description - the "Exposition" Phase of Films: a Matter of Choice?". In Languages and the Media 2006. [http://www.languages-media.com/lang\\_media\\_2006/programme\\_protected.php](http://www.languages-media.com/lang_media_2006/programme_protected.php)
- Remael, Aline & Gert Vercauteren (2007): "Audio describing the exposition phase of films. Teaching students what to choose". Trans 11: 73-94.
- Salway, Andrew (2007): "A Corpus-based Analysis of Audio Description". In Jorge Díaz Cintas, Pilar Orero & Aline Remael (eds) Media for All: Subtitling for the Deaf, Audio Description and Sign Language. Amsterdam: Rodopi: 151-174.
- Vercauteren, Gert (2007): "Towards a European Guideline for Audio Description." In Jorge Díaz Cintas, Pilar Orero & Aline Remael (eds) Media for All. Accessibility in Audiovisual Translation. Amsterdam: Rodopi: 139-150.
- Vila, Pere (2005): "Accesibilidad en Televisión de Cataluña". In Pérez-Ugena, Álvaro & Utray, Francisco. Accesibilidad en TV Digital para personas con discapacidad. Madrid: Servicio de Publicaciones de la Universidad Rey Juan Carlos. & Ed. Dykinson: 127-130.
- Yeung, Jessica (2007): "Towards a European Guideline for Audio Description." In Jorge Díaz Cintas, Pilar Orero & Aline Remael (eds) Media for All. Accessibility in Audiovisual Translation. Amsterdam: Rodopi: 235-248.
- York, Greg (2007): "Verdi Made Visible. Audio-introduction for Opera and Ballet". In Jorge Díaz Cintas, Pilar Orero & Aline Remael (eds) Media for All. Accessibility in Audiovisual Translation. Amsterdam: Rodopi: 215-229

### **Bibliografía sobre SPS**

- AENOR. 2003. Norma Española UNE 153010 - 2003. Subtitulado para personas sordas y personas con discapacidad auditiva. Subtitulado a través del teletexto. Madrid: AENOR - Asociación Española de Normalización y Certificación.
- Cambra, C.(2006), "Los subtítulos en televisión: ¿facilitan a los adolescentes sordos la comprensión de los programas?" Fiapas 110. (28 - 31)
- Cravo, A & Neves, J. (2007): "Action Research in Translation Studies", Jostrans: The Journal of Specialised Translation, nº7, En: [http://www.jostrans.org/issue07/art\\_cravo.php](http://www.jostrans.org/issue07/art_cravo.php) (13-1-2007)
- D'Ydewalle, G., & Pavakanun, U. (1996). "Le sous-titrage à la télévision facilite-t-il l'apprentissage des langues?" En Y. Gambier (Ed.), Les transferts linguistiques dans les médias audiovisuels (pp. 217-223). Paris: Presses universitaires du Septentrion.
- De Linde, Zoé (1996), "Le sous-titrage intralinguistique pour les sourds et les mal entendants". En: Y. Gambier (Ed.), Les transferts linguistiques dans les médias audiovisuels (pp. 165 - 183). Paris: Presses universitaires du Septentrion.
- "Étude sur la surdité" (2004), Cinécriture, En: <http://www.cinecriture.fr/etude%20surdite%20janvier04.pub.pdf> (23 - 01 - 2007)
- Franco, E. & Araújo, V. (2003), "Reading Television", The Translator 9 (2): 249 - 267.

- FIX, Ulla (Hg.) (2005). Hörfilm. Bildkompensation durch Sprache, Erich Schmidt Verlag.
- Hyks, Veronika (2005) "Audio Description and Translation. Two related but different skills". *Translating Today* 4: 6-8.
- Hyks, Veronika (2006) "Translation versus origination, creativity within limits". In *Media and the Languages 2006*  
[http://www.languages-media.com/lang\\_media\\_2006/protected/Veronika\\_Hyks.pdf](http://www.languages-media.com/lang_media_2006/protected/Veronika_Hyks.pdf)
- Jiménez Hurtado, Catalina (2007): "De imágenes a palabras: la audiodescripción como una nueva modalidad de traducción y de representación del conocimiento", en Gerd Wotjak, *Quo vadis Translatologie?* Leipzig: Frank und Timme: 143-160.
- Jimenez Hurtado, Catalina (2007b): "Una gramática local del guión audiodescrito. Desde la semántica a la pragmática de un nuevo tipo de traducción". In Catalina Jiménez (Ed.) *Traducción y accesibilidad. Subtitulación para Sordos y audiodescripción para ciegos: nuevas modalidades de Traducción Audiovisual*. Frankfurt: Peter Lang: 55- 80.
- Jimenez Hurtado, Catalina (2008): "La Audiodescripción desde la representación del conocimiento general. Configuración semántica de una gramática local del texto audiodescrito". *LANS* 6: 345-356.
- Harkins, J.E. et alii (1995), "Non-Speech Information in Captioned Video: A Consumer Opinion Study with Guidelines for the Captioning Industry, Technology Assessment Program Gallaudet Research Institute", Gallaudet University, En: *Described and Captioned Media Program*, <http://www.cfv.org/caaisearch.asp> (23-12-2006)
- "Hearing Impairment and Deafness: Guidelines", Tiresias.org, En: <http://www.tiresias.org/guidelines/legislation.htm> (23 - 01 - 2007)
- Hoda, M. (2004), "Subtitling: rights, responsibilities and benefits". En: [http://www.kuulonhoultoliitto.fi/tiedoston\\_katsominen.php?dok\\_id=95](http://www.kuulonhoultoliitto.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=95)
- ITC Guidance on Standards for Subtitling (2002),  
[http://www.ofcom.org.uk/static/archive/itc/uploads/ITC\\_Guidance\\_on\\_Standards\\_for\\_Subtitling.doc](http://www.ofcom.org.uk/static/archive/itc/uploads/ITC_Guidance_on_Standards_for_Subtitling.doc)
- Izard, N. (2001), "La subtitulación para sordos del teletexto en Televisión Española", En: Lorenzo, L. & Pereira, A.M. (Eds.) *Traducción subordinada inglés - español / galego II: el subtitulado*. Vigo: Servicio de Publicacións de la Universidade de Vigo: 169 - 194.
- "Measures Concerning Access of Visually and Hearing Impaired People to Television Programmes: Spain", European Commission Information Society and Media: Audiovisual and Media Policies, En: [http://ec.europa.eu/comm/avpolicy/docs/reg/tvwf/national\\_measures/es-impaired.pdf](http://ec.europa.eu/comm/avpolicy/docs/reg/tvwf/national_measures/es-impaired.pdf) (23 - 01-2007)
- Neves, Josélia (2005): *Subtitling for the deaf and hard of hearing*. Tesis doctoral depositada en la Universidad de Roehampton, Reino Unido. Dirigida por el Dr. Jorge Díaz Cintas. Disponible en: <http://rrp.roehampton.ac.uk/artstheses/1/> (18-12-2006)
- NIDCD. (2002), *Captions for Deaf and Hard of Hearing Viewers*. National Institute on Deafness and Other Communication Disorders.  
<http://www.nidcd.nih.gov/health/hearing/caption.htm> (23-01-2007)
- Orero, P. (Ed.) (2004), *Topics in Audiovisual Translation*, Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Pardina i Mundó, J. (1998), "El futuro de la subtitulación para personas sordas o con pérdidas auditivas". En:  
<http://www.terra.es/personal6/932108627/Articulos/art3-C.htm> (18-12-2006)
- (2000), *Estudio sobre el servicio audiovisual de subtitulación para personas sordas o con pérdidas auditivas en el mercado televisivo español*, Dirección Audiovisual de la CMT [http://www.cmt.es/centro\\_info/publicaciones/pdf/subtitula.pdf](http://www.cmt.es/centro_info/publicaciones/pdf/subtitula.pdf) (18-12-2006)
- Pereira Rodríguez, A. (2005) "El subtitulado para sordos: estado de la cuestión en España". *Quaderns. Revista de traducció* 12: 161-172.
- & Lorenzo García, L. (2005), "Evaluamos la norma UNE 153010:  
 Subtitulado para personas sordas y personas con discapacidad auditiva. Subtitulado a través del teletexto", *Puentes. Hacia nuevas investigaciones en la mediación intercultural* Nº 6. Revista de la Universidad de Granada: 21-26.
- Sanderson, J. (2005), *Research on Translation for Subtitling in Spain and Italy*, Alicante: Universidad de Alicante. Servicio de Publicaciones.
- Shroyer, E. & Birch, J. (1980), "Captions and Reading Rates of Hearing-Impaired Students", En: *American Annals of the Deaf*, October: 1980. 916-922.
- "Television Access for People with Sensory Impairments" (2004), Department for Culture, Media and Sport: Broadcasting Policy Division, En:  
<http://www.culture.gov.uk/NR/rdonlyres/E556BC3D-0100-4B47-A9F5-5D52845FC30F/0/SensImpairleaflet04WORD.pdf> (23 - 01 -2007)
- Matamala, Anna (2005): "Live Audio Description in Catalonia". *Translating Today* 4: 9-11.

Matamala, Anna (2006) "La accesibilidad en los medios: aspectos lingüísticos y retos de formación". In Ricardo Perez-Amat y Álvaro Pérez-Ugena (Eds.) Sociedad, integración y televisión en España Madrid: Laberinto: 293- 306.

Matamala, Anna (2007) "Audiodescription in Catalonia". Translation Watch Quarterly Volume 3 Issue 2: 37-48.

Matamala, A. (2007) "La audiodescripción en directo", In Catalina Jiménez (Ed.) Traducción y accesibilidad. Subtitulación para Sordos y audiodescripción para ciegos: nuevas modalidades de Traducción Audiovisual. Frankfurt: Peter Lang: 121-132.

Matamala, Anna & Pilar Orero (en premsa c): "L'accessibilitat a Televisió de Catalunya: parlem amb Rosa Vallverdú, directora del departament de Subtitulació de TVC." Quaderns de Traducció 16..

Orero, Pilar (2005c): "Audio Description: Professional Recognition, Practice and Standards in Spain". Translation Watch Quarterly, 1: 7-18.

Orero, Pilar (2007a): "Jorge Arandes, Audio description pioneer". JosTrans 7: 190-194.

Orero, Pilar (2007b): "Sampling audio description in Europe". In Díaz Cintas, Jorge; Pilar Orero & Aline Remael (eds) Media for All: Subtitling for the Deaf, Audio Description and Sign Language. Amsterdam: Rodopi: 111-125.

Orero, Pilar (2007c): "¿Quién hará la audiodescripción comercial en España? El futuro perfil del descriptor." In Catalina Jiménez (Ed.) Traducción y accesibilidad. Subtitulación para Sordos y audiodescripción para ciegos: nuevas modalidades de Traducción Audiovisual. Frankfurt: Peter Lang: 111-120.